

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KÜLTÜRDEN YARARLANMA: ÖĞRETMEN ADAYLARININ KÜLTÜR PORTFOLYOLARININ İNCELENMESİ

**BENEFITTING FROM CULTURE IN SOCIAL STUDIES COURSE:
EXAMINING CULTURE PORTFOLIOS OF TEACHER CANDIDATES**

Yrd. Doç. Dr. Handan DEVECİ

hanil@anadolu.edu.tr

Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü

Öz

Sosyal bilgiler, insanları, insanların birlikte oluşturdukları yaşamı anlamayı ve bireylere toplumsal bir kişilik kazandırmayı sağlar. Bu nedenle, sosyal bilgiler ile toplumsal bir ürün olan ve insanlar arası etkileşim sonucu doğup gelişen kültür arasında yakın bir ilişki vardır. Bu çalışmada öğretmen adaylarına göre sosyal bilgiler dersi ile kültür arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma doküman incelemesine dayalı nitel yöntemle gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Öğretmenliği Programında Özel Öğretim Yöntemleri I dersi kapsamında 35 öğretmen adayının hazırladıkları kültür portfolyoları incelenmiştir. Araştırma verilerinin çözümlenmesinde betimsel analiz kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının kendi kültürlerini tanımlarken yemek, düğün, geçim kaynağı gibi çeşitli kültür öğelerinden yararlandıkları, sosyal bilgiler dersi ile kültür arasındaki ilişkiyi konu, amaç, program, öğretmen gibi çeşitli boyutlarda açıkladıkları bulgusu elde edilmiştir. Yine, öğretmen adayları sosyal bilgiler dersinde kültürel öğelerden yararlanılması ancak kültür öğelerinden yararlanılırken kimi noktalara dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Öğretmen adaylarının kültürel öğelerle ilişkili olarak hazırladıkları ders planları incelendiğinde ise çeşitli sınıf, kazanım, öğrenme alanı ve üniteler kapsamında çeşitli etkinliklerden yararlandıkları bulgusu elde edilmiştir. Bu sonuçlara dayalı olarak, farklı kültürlerle ilişkin örnekler verilerek öğrencilerin farklı kültürleri tanımlarının sağlanması ve çeşitli değerleri kazanmasına yönelik olarak sosyal bilgiler dersinde kültürel öğelerden yararlanılması gerektiği söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal bilgiler, kültür, öğretmen adayı.

Abstract

Social studies enable us to understand people and the life that they construct together, and to furnish individuals with a social personality. Therefore social studies and culture as a by-product of social life and as a result of interaction among people are closely related. Completed through documentary analysis within the qualitative methods, this study aims to determine the relationship between culture and social studies course according to the perceptions of teacher candidates. Accordingly, culture portfolios prepared by 35 teacher candidates—studying at Program in Social Studies Education, Anadolu University—for Methodology in the Area of Specialization I course have been analyzed. Descriptive analysis method has been employed during the data analysis process of the study. Findings have revealed that teacher candidates made use of cultural elements such as food, wedding ceremony, and means of subsistence while describing their own culture; and that they explained the relation between social studies course and culture across several aspects such as topic, purpose, program, and teacher. Furthermore, teacher candidates mentioned that cultural elements should be utilized within the social studies course; however, special care should be displayed for some points. Analysis of lesson plans prepared by the teacher candidates on cultural elements has yielded that teacher candidates used various activities across different grades, objectives, learning areas, and units. Based on these findings, it would not be wrong to state that teachers need to use examples from different cultures in social studies course in order to introduce students with other cultures, and they should incorporate cultural elements into the course so that students can be equipped with various values.

Key Words: Social studies, culture, teacher candidate.

GİRİŞ

Sosyal bilgiler, sosyal bilimlere dayalı içeriklerden oluşması ve sosyal olan pek çok şeyi konu edinmesi nedeniyle günlük yaşamda öğrencilerin kullanacağı bilgi, beceri ve değerleri içeren bir ders olarak ilköğretim programlarında önemli bir yere sahiptir. Sosyal bilgiler günlük yaşam içerisinde okulda, ailede, bir akşam yemeğinde, karşıdan karşıya geçme esnasında, otobüste, düğünde, bir hasta ziyaretinde kısaca yaşamın tamamındadır.

Sosyal bilgiler ile öğrencilere kazandırılacak evrensel amaçlar bilgi, beceri, değerler ve sosyal katılım başlıkları altında açıklanmaktadır (Michaelis ve Garcia, 1996; Öztürk, 2006). Sosyal bilgiler dersi ile öğrencilere kazandırılacak bu bilgi, beceri, değer ve sosyal katılıma ilişkin amaçlar incelendiğinde bu amaçların hemen hemen hepsinin kültürel öğelerle ilişkili olduğu ve bu amaçlara ulaşabilmek için sosyal bilgiler dersinde kültürel öğelerden yararlanmak gerektiği söylenebilir.

Sözer (2008)'e göre, bir toplumda yaşayan insanların yaşayışı, ilişkileri, o toplumun kültürü, dünya toplumları içindeki yeri ile ilgili temel ve genel bilgilerin önemli bölümünü sosyal bilgiler oluşturur. Sosyal bilgiler, temel kültür öğelerini birçok alandaki çalışmalardan sağlanan bulgulardan disiplinler arası yaklaşımla seçip yoğurarak bilgileri içinde bütünleştirir. Safran (2008) ise, her toplumun genç üyelerine kendi kültürlerini tanıtarak var olan kültürü geliştirmeye çalıştığını, eğitim programları incelendiğinde de kültürlenme görevinin sosyal bilgiler dersi ile gerçekleştirilmeye çalışıldığını belirtmektedir. NCSS (tarihsiz) sosyal bilgiler programının standartlarını on tema altında açıklamış; Türkiye'de 2004 sosyal bilgiler programının temaları belirlenirken de bu temalardan yararlanılmıştır. NCSS bu temaları 'Kültür', 'Zaman, Süreklilik ve Değişim', 'İnsanlar, Yerler ve Çevreler', 'Bireysel Gelişim ve Kimlik', 'Bireyler, Gruplar ve Kurumlar', 'Güç, Yönetim ve Toplum', 'Üretim, Dağıtım ve Tüketim', 'Bilim, Teknoloji ve Toplum', 'Küresel Bağlantılar', 'Vatandaşlık Amaçları ve Uygulamaları' olarak belirlemiştir. Bu temalar ve temalar ile ilgili açıklamalar incelendiğinde sosyal bilgiler ile kültür arasındaki ilişki görülmektedir. Özkalp (2005)'in belirttiği gibi, insanlar yaşamda kimi değer, inanç ve sosyal ilişkileri öğrenerek toplumsal bir varlık haline gelir. Değerler insanlara kültür yolu ile aşılanır. Kültür ise, norm ve değerlerle bir anlam kazanır. Sosyal bilgiler dersinde farklılıklara karşı saygı, hoşgörü, yardımlaşma, misafirperverlik gibi pek çok değerlerin öğretiminin yapılması için kültür ve kültürel öğelerden yararlanmak gerektiği söylenebilir.

İki yüzyıldan daha fazla bir süre önce ortaya atılan kültür kavramı üzerine çok fazla tanım yapılmakla birlikte kültürün açık ve seçik bir tanımını yapmak güçtür. Kültür günlük yaşam içinde eğitim, müzik ve yemek kültüründen tarım, ticaret ve endüstriyel etkinliklere kadar her şeyi içine almaktadır (Bozkurt, 2006). Güvenç (2002) de bir insan ve toplum kuramı olan kültürü içgüdüsel ve kalımsal olarak değil, her bireyin doğduktan sonraki yaşantısı içinde kazandığı alışkanlıklar olarak açıklayarak, kültürün öğrenildiği ve eğitimle kazanıldığını belirtmiştir. Durheim, kültürü toplumsal olguların tümü olarak tanımlamaktadır. O'na göre kültür her yerde vardır, bireyin içindedir ve onu belli bir biçimde davranmaya yöneltir (Aydın, 1987). Barker (2008)'da kültürün sosyal anlamların paylaşımı ile ilgili olduğu ve dünyayı algılamanın çeşitli yollarını içerdiği üzerinde durmuştur.

Linton'a göre, kültür öğrenilmiş davranışlar ve bu davranışların sonuçlarından meydana gelen bir bileşimdir (Tezcan, 1996). Kültür konusunda en geniş tanım, Taylor tarafından "insanın toplumun bir üyesi olarak elde ettiği, bilgi, inanç, sanat, ahlâk, hukuk, adetle ve diğer yetenekler ile alışkanlıklardan oluşan karmaşık bir bütün" olarak yapılmıştır (Bozkurt, 2006). Kültür ile ilgili yapılan çeşitli tanımlar incelendiğinde, kültürün özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Anderson ve Taylor, 2006; Bozkurt, 2006; Tezcan, 1996):

Kültür;

- toplumsal dayanışmanın temellerinden birini oluşturur,
- paylaşılır,
- bir topluma özgü olan değerleri içerir ve onları yorumlar,
- öğrenilir,
- bir yaşam tasarımıdır,
- insanların davranışlarını koordine eden ortak anlayıştır,
- yer ve zamana göre değişir,
- bir toplumu diğer toplumlardan ayırmaya yarayan bir işaret gibidir,
- bir toplumsal yapının hem kalıbını, hem de içeriğini dolduracak, biçimlendirecek malzemeyi sağlar,
- toplumsal kişiliğin doğuş ve gelişiminde egemen bir etmendir.

Kültürün özellikleri incelendiğinde, sosyal bilgiler dersinde kültürden yararlanmanın sosyal bilgilerin toplumsal kişilik kazandırma, bireyin toplumsallaşmasını sağlayarak çevreye uyumunu kolaylaştırma, işbirliği sağlama, düşünme, empati kurma gibi becerileri, sevgi, saygı, hoşgörü gibi değerleri kazandırma amaçlarına ulaşmaya katkı sağladığı söylenebilir.

Araştırmacılar sık sık kültürler arasındaki farklılıkları vurgulamakla birlikte kültürler arasında bir takım benzerlikler vardır. Bu durum kültürel evrensellikler olarak da adlandırılabilir (Bozkurt, 2006). Demir (2004)'de kültürü oluşturan öğelerin tüm toplumlar için geçerli yani evrensel olduğunu belirtmiştir. Çeşitli kaynaklara göre coğrafi alan, dil, nüfus, değerler, normlar, inançlar, din, örf, adet, gelenek, tarih, teknoloji ve sanat kültürün içerdiği öğeler arasındadır (Anderson ve Taylor, 2006; Bozkurt, 2006; Demir, 2004; Inglis, 2004; Kendall, 2007). Kültürün bu öğeleri ilköğretim programında sosyal bilgiler dersinin konularını oluşturmaktadır.

İlgili alanyazın tarandığında kültür ile ilgili çok sayıda araştırma olmasına ve sosyal bilgiler ile kültür arasında doğrudan bir ilişki olmasına karşın sosyal bilgiler ile kültür arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara rastlanamamıştır. Sosyal bilgiler ve kültür ilişkisi ile ilgili olarak Gülüm ve Ulusoy (2008) yaptıkları çalışmada sosyal bilgiler dersinde göç konusunu işlerken, araştırmalarında kültürel bir öğe olan halk türkülerini kullanmışlardır. Deneme modelinde gerçekleştirilen araştırmada sosyal bilgiler dersinde kültürel öğelerden olan türkülerin kullanılmasının öğrencilerin ilgisini çektiği ve derse katılımlarını arttırdığı sonuçlarına ulaşmıştır.

Sosyal bilgiler dersi ile kültürün kesişim alanı olan toplumsal yaşama katkı getirebilmek için sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kültürel öğelerden yararlanması ve bu konuda araştırmalar yapılması önemli görülmektedir. Ancak, Maxim (2006)'in de belirttiği gibi, sosyal bilgiler dersinde kültür konularını ele alıp kültürel öğelerle dersi ilişkilendirirken kültürlere ve kültürel farklılıklara duyarlı yaklaşılmalı; kültürel farklılıklardan kültürel zenginlik olarak söz edilmelidir. Bunun tersi bir durumun canlı ve etkili bir sosyal bilgiler öğretimi ile uyuşmayacağı söylenebilir.

Sosyal bilgiler dersinde duyarlı bir kültür eğitimi ile sınıfta hoşgörü ve saygı ortamının gelişerek içinde yaşanan toplumdaki kültür çatışmalarının önüne geçilebileceği, böylelikle barış ve huzur ortamının artacağı söylenebilir. Bu araştırmada, geleceğin sosyal bilgiler öğretmenlerinin kendi kültürlerini anlatırken hangi öğelerden yararlandıkları, sosyal bilgiler dersi ile kültür arasındaki ilişki ile ilgili neler düşündükleri, öğretmenliğe başladıklarında sosyal bilgiler dersini kültürel öğelerle nasıl ilişkilendireceklerine ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca araştırmada öğretmen adaylarının kültür ile ilişkili ders planları hazırlarken hangi kazanım, öğrenme alanı, ünite üzerinde çalıştıkları belirlenerek sosyal bilgiler programı ile kültür arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yapılandırmacı kurama dayalı yöntem-teknik, etkinliklere ilişkin bilgi sahibi olan araştırma kapsamındaki öğretmen adaylarının ders planlarında kullandıkları etkinlikler de kültür konularını içeren kazanımlara ilişkin örnekler sunmaktadır. Araştırmanın sosyal bilgiler derslerinde duyarlı bir kültür eğitimi ortamı yaratmaya, böylelikle farklı kültürleri bilen, saygı duyan bireyler yetiştirmeye katkı sağlaması umulmaktadır.

Amaç

Bu araştırmanın temel amacı, sosyal bilgiler dersinde kültürden yararlanmaya ilişkin öğretmen adaylarının görüşlerini belirlemektir. Bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının;

1. kendi kültürlerini anlatırken kullandıkları kültür öğeleri nelerdir?
2. sosyal bilgiler dersi ile kültür arasındaki ilişki ile ilgili görüşleri nelerdir?
3. sosyal bilgiler dersinde kültürel öğelerden yararlanmaya ilişkin görüşleri nelerdir?
4. sosyal bilgiler dersine yönelik hazırladıkları ders planları; sınıf, kazanım, öğrenme alanı, ünite, etkinlik bakımından çeşitlilik göstermekte midir?

Sınırlılıklar

Araştırmanın bulguları, 2007-2008 öğretim yılı Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği üçüncü sınıf Özel Öğretim Yöntemleri I dersini alan öğretmen adaylarının hazırladıkları portfolyo dosyasındaki çalışmalarla sınırlıdır.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, katılımcılar, verilerin toplanması ve çözümlenmesi başlıkları altında çeşitli bilgiler sunulmaktadır.

Araştırma Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımına dayalı doküman incelemesi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılar

Araştırmaya 2007-2008 öğretim yılı bahar döneminde Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı üçüncü sınıfta yer alan Özel Öğretim Yöntemleri I dersini alan 35 öğretmen adayı katılmıştır.

Araştırmaya katılan 35 öğrenciden 22'si erkek, 13'ü kızdır. Öğretmen adaylarının 10'u İç Anadolu, 9'u Marmara, 5'i Karadeniz, 5'i Akdeniz, 3'ü Ege, 2'si Güney Doğu Anadolu, 1'i de Doğu Anadolu Bölgesinde ikâmet etmektedir.

Verilerin Toplanması

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarına göre sosyal bilgiler dersi ile kültür arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Öğretmen adaylarının Özel Öğretim Yöntemleri I dersi kapsamında hazırladıkları portfolyo dosyaları doküman olarak belirlenmiştir. Öğretmen adaylarına Özel Öğretim Yöntemleri I dersi kapsamında dönem boyunca sürecek ödev çalışması olarak bir portfolyo dosyasının hazırlanacağı söylenerek; portfolyo dosyasına ilişkin bilgiler verilmiştir. Dersin amaçları ve içeriği ile ilişkili olarak dönem boyunca bir temanın olacağı, dersin içeriğinin yanı sıra ödev olarak bu tema ile ilgili çalışmalar yapılacağı açıklanmıştır.

Ödev teması olarak öğretmen adayları ile birlikte 'kültür' temasının işlenmesine karar verilmiş, hazırlanacak portfolyo dosyası kültür portfolyosu olarak adlandırılmış ve dosyadaki çalışmalara ilişkin çalışma planı hazırlanmıştır. Kültür portfolyosunda bulunacak çalışmalar özgeçmiş hazırlama, öğretmen adaylarının içinde yaşadıkları kültürü tanıtmaya, sosyal bilgiler dersi ile kültür arasındaki ilişkiyi açıklama, öğretmen adaylarının öğretmen olduklarında kültürel öğelerden yararlanmaya ilişkin görüşleri, sosyal bilgiler dersi ile kültürel öğelerin ilişkilendirildiği iki ders planı olarak belirlenmiştir. Öğretmen adayları belirlenen çalışma planına göre ilgili ödevi hazırlayıp portfolyo dosyasına koyarak öğretim elemanına teslim etmiştir. Öğretim elemanı da her ödev için ayrı olarak belirlediği ölçütlere göre öğretmen adaylarına yazılı dönütler vererek öğretmen adaylarına dosyalarını geri vermiştir. Dönütler genellikle biçimsel özellikler ile ilgili olup, öğretmen adaylarının daha kapsamlı çalışmalar yapmasına yönelik öneriler olarak verilmiştir. Kimi öğretmen adayları bu dönütlere göre ödevlerini yeniden düzenlemişlerdir. Araştırmada, öğretmen adaylarının dönüt

sonucunda geliştirdikleri ödevler kullanılmıştır. Dönem sonunda öğretmen adayları kültür portfolyosu kapsamında beş çalışmayı dersin öğretim elemanına vermiştir. Kültür portfolyolarına belirlenen ölçütlere göre ödev notu verildikten sonra, öğretmen adaylarına bu portfolyoların bir araştırma kapsamında kullanılacağı belirtilmiş ve bu kapsamda Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanlığı'ndan araştırma için gerekli olan resmi izin alınmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Araştırmada elde edilen verilerin, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenerek yorumlanması nedeniyle verilerin çözümlenmesinde, betimsel çözümlene tekniği kullanılmıştır (Yıldırım ve şimşek, 2005). Araştırmada betimsel çözümlene kapsamında elde edilen nitel verilerin sayışlaştırılması yoluna gidilerek veriler frekanslarla birlikte tablolar biçiminde sunulmuştur. Ayrıca, bulguların sunumunda öğretmen adaylarının görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır.

Araştırmanın güvenilirliğini gerçekleştirmek amacıyla, veriler araştırmacı ve bir alan uzmanı tarafından incelenerek P (Uzlaşma Yüzdesi) = $[Na$ (Görüş Birliği) / Na (Görüş Birliği) + Nd (Görüş Ayrılığı)] X 100 (Miles & Huberman, 1994) formülü kullanılmıştır. Bu hesaplama sonucunda $P = \% 91$ değeri bulunmuş ve araştırma güvenilir kabul edilmiştir.

BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde araştırmanın bulguları tablolar halinde frekanslar biçiminde sunularak, tablolar ile ilgili açıklamalar yapılmış ve öğretmen adaylarının konu ile ilgili görüşlerinden doğrudan alıntılar sunulmuştur.

Öğretmen Adaylarına Göre Kültürel Ögeler

Öğretmen adaylarının kendi kültürlerini tanıtmaya yönelik olarak hazırladıkları ilk etkinlikteki verilerin çözümlenmesi sonucu elde edilen bulgular Tablo 1'de sunulmaktadır. Bir başka deyişle Tablo 1'de öğretmen adaylarının kültürlerini açıklarken yararlandıkları ögeler görölmektedir.

Tablo 1'de göröldüğu gibi, öğretmen adayları kültürlerini açıklarken en çok yemeklerden söz etmişler, buldukları yöreye ait yemek tarifleri sunmuşlardır. Öğretmen adaylarından Banu, "*Çerkez denilince akla gelen çerkez tavuğu çok farklı bir yemektir. Ceviz, kişniş, pul biber, sarımsak, un ve tavukla yapılıyor. Çerkez tavuğuna biz şipsi deriz. Ayrıca halurj, şelame gibi isimleri olan hamurdan yapılan yemeklerimiz de var.*" diyerek yemek kültürlerinden söz etmiştir.

Tablo 1. Öğretmen Adaylarına Göre Kültürel Öğeler

Kültürel Öğeler	f
Yemek	31
Düğün	22
Geçim kaynağı	14
Halk oyunları	13
Halk müziği ve ozanları	12
Şive	11
Tarihi eserler	10
Tarihsel önem	10
Bayram	10
Çok kültürlülük	9
Değerler	9
Aile toplantı ve eğlenceleri	9
Festival ve şenlikler	8
Kına gecesi	8
Cenaze törenleri	6
Kılık-kıyafet	6
Halk deyimleri (atasözleri, bilmeceler)	6
Coğrafi özellikler	6
İmece	5
Doğum törenleri	5
El sanatları	4
Sanatsal etkinlikler	3
Sporlar (güreş, binicilik)	3
Asker uğurlama	2

Evlenme ve sünnet düğünleri de öğretmen adaylarının kültürlerini açıklarken sıklıkla değindikleri bir öğedir. Öğretmen adayları kültür tanıtlarında buldukları yerin geçim kaynakları ile ilgili açıklamalar yapmışlardır. Yine halk oyunları, halk müzikleri ve ozanları öğretmen adaylarının kültürlerini açıklamada kullandıkları bir öğedir. Öğretmen adayları şive biçiminde kodlanılan, içinde buldukları kültüre ait konuşma dili ve sözcüklerle ilgili açıklamalar yaparak çeşitli örnekler sunmuşlardır. Örneğin Remzi, *Köye yörük kültürü hâkim olduğu için ağız değişikliği vardır. Kelimeler incelikle değil de daha çok içten geldiği gibi söylenir. Örneğin yoyulmak, bozulmuş anlamındadır. Devlikesi gün ertesi gün demektir. Ne yapıyorsun yerine ne görün kullanılır.*” diyerek kendilerine özgü konuşma biçiminden örnekler vermiştir.

Araştırma kapsamında Türkiye'nin tüm bölgelerine ilişkin örneklem sunan öğretmen adayları kendi yerleşim yerlerinin tarihsel önemine vurgu yaparak, buralardaki tarihi eserlerle ilgili açıklamalar yapmışlardır. Öğretmen adaylarının kimileri yaşadıkları yerlerde çeşitli kültürlere ait insanların birer kültür mozaiği oluşturduğunu söyleyerek bu durumla ilgili görüşlerini sunmuşlardır. Örneğin Derya konu ile ilgili olarak *“Kültür cenneti ülkemizde payına büyük lokmalar düşmüş bir şehirdir Edirne. O kadar ki Karadenizlisi, Doğulusu, göçmeni ve az da olsa Egelisi ile bin bir çeşit insanı barındırır içinde. Bu insan harmanından ortaya karmaşıklık çıkması beklense de, insanların birbirine uyumu son*

derece doğal bir yapıdadır. Aslında güzelim memleketimizin birçok şehri de böyle değil mi?” biçiminde görüşlerini açıklamıştır.

Öğretmen adayları kültürlerini yansıtmak üzere bayramlardan da yararlanmış bayram ziyaretleri ve ikramları ile ilgili açıklamalar yapmışlardır. Öğretmen adayları, kültürlerine ilişkin açıklamalar yaparken sevgi, saygı, hoşgörü, yardımlaşma gibi değerlerden söz ettiklerinden ‘değerler’ araştırma kapsamında bir kültür ögesi olarak yer almıştır.

Araştırma kapsamındaki öğretmen adayları aileler arasında akşam toplantıları ve eğlenceleri düzenlendiğini anlatarak bu toplantılarda yapılan ikramlardan söz etmiş, bu ortamlara ilişkin görüşlerini açıklamışlardır. Bu konuda Pervin, *“Arkadaş grupları ile sonbahar ve kış gecelerinde haftada bir, birinin evinde sıra gecesı adı verilen toplantılar düzenlenir. Müzik ve sohbetle geçen bu toplantıların baş yemeği çiğ köftedir.”* biçimindeki açıklamalarıyla akşam toplantılarından söz etmiştir.

Kültür tanımlarına yönelik çalışmada Haymana Ana, Dallık, Ertuğrul Gazi’yi Anma ve Söğüt Şenliklerine değinilerek, açıklamalar fotoğraflarla zenginleştirilmiştir. Öğretmen adayları kendi kültürlerini tanıtmak üzere doğum, cenaze törenleri, asker uğurlama etkinliklerinden söz etmişlerdir. Öğretmen adayları evlenme düğünlerini açıklayıp, örnekler sunarken kına gecelerine vurgu yapmış kına gecesı başlığı altında ayrıntılı açıklamalar sunmuşlardır.

Araştırma kapsamında kültür tanıtımı ile ilgili Toros Dağları, Erciyes Dağı gibi coğrafi özelliklerden söz edilerek, bu coğrafi özelliklerin kültürlere yansımaları açıklanmıştır. Öğretmen adayları kendi yörelerine özgü fistan, tülbent, pışt gibi kılık kıyafet; iğne oyası, kilim gibi el sanatları; ‘düz bir yerde var bir tas yoğurt’ gibi bilmeceleri de kendi kültürlerinin parçaları olarak sunmuşlardır. Anadolu kültürü içinde yer alan imece de öğretmen adaylarının kültür ögesi olarak ele aldıkları bir konudur. Bir öğretmen adayı *“Köyün belki de en önemli özelliği bir tiyatroya sahip olmasıdır. Üstelik bu tiyatroda oyuncular köylünün kendisidir. Hatta bazı köylülerin hayatları boyunca taşıdıkları lakaplar, oynadıkları roller yüzündedir. Mişon Emmi, İmam bunlardan birkaçıdır.”* diyerek tiyatrunun köylerinde bir kültür yarattığından söz etmiştir. Güreş, binicilik gibi sporlar da öğretmen adaylarının kültürlerini anlatırken yararlandıkları ögeler arasındadır.

Öğretmen Adaylarına Göre Sosyal Bilgiler ile Kültür Arasındaki İlişki

Öğretmen adaylarının sosyal bilgiler ile kültür arasındaki ilişki ile ilgili açıklamalarına dayalı verilerin çözümlenmesi ile elde edilen veriler Tablo 2’de görölmektedir.

Tablo 2. Öğretmen Adaylarına Göre Sosyal Bilgiler ile Kültür Arasındaki İlişki

Sosyal Bilgiler ile Kültür Arasındaki İlişki	f
a. Sosyal Bilgilerin konuları kültür ile ilişkilidir.	35
a1. Sosyal bilgiler toplumsal yaşamı konu edinir, yaşam da kültürün parçasıdır.	35
a2. Ders kitaplarında kültür ile ilgili konular var.	4
a3. Üniteler içinde ele alınan bir konudur.	3
a4. Sosyal bilgilerin araştırma konularından biridir.	1
a5. Konular işlenirken kültür ile ilgili örnekler verilir.	1
a6. Kültür ile ilgili kavramlar var.	1
b. Sosyal bilgilerin amaçları öğrencilere kültür aktarmaya yöneliktir.	26
b1. Etkili vatandaş kültürünü bilmelidir.	7
b2. Toplumsal kişilik oluşturmaya yardım eder.	4
b3. Çevreye uyum sağlamak için kültürü aktarmak gerekir.	1
c. Kültür ile sosyal bilgiler arasında yakın bir ilişki vardır.	23
c1. Sosyal bilgiler bir insan bilimidir.	23
c2. Sosyal bilgiler disiplinler arası yaklaşımla ele alındığından kültürü kapsar.	23
c3. Kültür sosyal bir olgudur.	5
c4. Sosyal bilgiler ile kültür aynı noktada birleşir.	4
c5. Sosyal bilgilerin beslendiği kaynaktır.	3
d. Sosyal bilgiler kültürün öğretimini sağlar.	13
d1. Bulduğu yeri tanıtır.	7
d2. Kültürün gelişimini sağlar.	5
d3. Başka toplumların kültürlerini tanıtır.	5
d4. Geçmiş ve bugünü ile yaşadığı toplumun kültürünü öğretir.	5
d5. Bireye kendini tanıtır.	3
e. Etkinlikler (gezi, sözlü tarih, kaynak kişi gibi) kültür kazandırmaya uygundur.	12
f. Yeni Sosyal Bilgiler Programında kültürü içeren öğeler var.	11
f1. Sosyal bilgiler içinde yer alan bir öğrenme alanıdır.	9
f2. Programda kültür ile ilgili kazanımlar var.	3
f3. Yeni program ile öğrencilere kazandırılmak istenen değerler var.	3
f4. Vizyonu kültür ile ilgilidir.	2
f5. Yeni programdaki proje konularından biridir.	2
h. Sosyal bilgiler öğretmenleri kültürel değerleri ele almak zorundadır.	8
i. Kültür aktarımı sosyal bilgiler ile sağlanır.	9
i1. Sosyal bilgilere rehberlik eden yaklaşımlardan biri kültürel mirası aktarmaktır.	9
i2. Sosyal bilgiler insanın var olduğundan bu yana olduğundan kültür aktarır.	5
j. İçerik ilkeleri kültürü konu edinmeyi gerektirir.	6
j1. İçeriğin evrensel olması gerektiğinden kültürler arası etkileşimi sağlar.	6
j2. Yakından uzağa ilkesine göre ilk önce kültürü öğretmek gerekir.	2
j3. İçerik ilkelerinden biri içeriğin kültürel yönden doyurucu olması gerektiğidir.	2

Tablo 2’de görüldüğü gibi, öğretmen adaylarının tamamı sosyal bilgiler ile kültür arasındaki ilişkiyi sosyal bilgiler dersinin konularının kültür ile ilişkili olduğu biçiminde açıklamışlardır. Öğretmen adayları sosyal bilgilerin toplumsal yaşamı konu edindiğini, toplumsal yaşamın da kültürü içerdiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarından Esra bu konudaki düşüncelerini “*Sosyal bilgiler insanı ve insan yaşamını konu alır. İnsan yaşayışı dediğimizde ise, aklımıza ilk olarak kültür gelir. İnsanı her yönüyle etkileyen kültürün yaşamsal bir önemi vardır. İnsanın ortaya koyduğu değerler,*

ilişkiler, maddi ve manevi ögeler sosyal bilgiler dersinin konusudur. Sosyal bilgilerin özü itibariyle beslendiği kaynak kültür olduğu için kültür ile sosyal bilgiler birbirinden ayrı düşünülemez.” biçiminde açıklamıştır.

Araştırma kapsamındaki öğretmen adayları sosyal bilgiler ile kültür arasındaki ilişki ile ilgili olarak ‘sosyal bilgilerin amaçları öğrencilere kültür aktarmaya yöneliktir’ biçiminde açıklamalar yapmışlardır. Araştırmada sosyal bilgilerin etkili vatandaş yetiştirme, toplumsal kişilik oluşturma, çevreye uyum sağlamaya yönelik bilgi, beceri ve tutumlar kazandırma gibi amaçlarına ulaşabilmesi için kültür aktarmaya yönelik çalışmalar yapılması gerektiği biçiminde bulgular elde edilmiştir. Uğur sosyal bilgilerin amaçları ile kültür arasındaki ilişkiyi “*Kültür bir toplumun kimliğini oluşturur, onu diğer toplumlardan farklı kılar. Dolayısıyla her toplumun farklı kuralları, yaşayış ve düşünüş tarzı vardır. Sosyal bilgilerin amaçlarından biri de bireye toplumsal kişilik kazandırmak, toplumsal kurallara uyan bireyler yetiştirmektir. Kültürden hareket etmeden öğrencilere insan gerçeğini kavratamayız, tarih bilinci kazandıramayız, toplumsal sorumluluklarını bilen bireyler yetiştiremeyiz.”* biçiminde açıklamıştır.

Öğretmen adayları kültür ile sosyal bilgiler arasında yakın bir ilişki olduğundan söz etmişlerdir. Bu ilişki de sosyal bilgilerin bir insan bilimi olması, kültürün sosyal bir olgu olması, sosyal bilgiler ile kültürün aynı noktada birleşmesi, sosyal bilgilerin kültür ile beslenmesi gibi nedenlerle açıklanmıştır. Öğretmen adayları sosyal bilgilerin coğrafya, tarih, antropoloji, arkeoloji, sosyoloji gibi disiplinlerden oluştuğunu; bu nedenle sosyal bilgilerin disiplinler arası yaklaşımla ele alınıp incelendiğini belirtmişlerdir. Sosyal bilimlerin kültür ile doğrudan ilişkili olması nedeniyle sosyal bilimlerin bileşkesi olan sosyal bilgiler ile kültür arasında yakın bir ilişki olduğu söylenebilir. Öğretmen adaylarından Emre sosyal bilgiler ile kültür arasındaki yakın ilişkiye yönelik olarak “*Kültür bir birikim, geçmişten geleceğe atılan bir köprü, nesilden nesile aktarılan bir değerdir. Sosyal bilgiler ve kültür arasında çok güçlü bir bağ vardır. Çünkü sosyal bilgilerin konusu insan, insanın yaşadığı çevresi ve toplumla ilgilidir. Kültür de insan eliyle oluşturulan her şey olarak değerlendirildiği için insan varsa sosyal bilgiler de vardır. O yüzden sosyal bilgileri ve kültürü ayrı ayrı düşünemeyiz.”* biçiminde görüşlerini belirtmiştir.

Sosyal bilgiler ile kültür arasındaki ilişkiyi açıklayan bir diğer bulgu da, sosyal bilgiler dersinde kültür öğretimi yapıldığı biçimindedir. Sosyal bilgiler dersinde birey kendini, yakın ve uzak çevresini tanıdığından geçmişi ve bugünü ile kendi kültürünü ve başka kültürleri de tanımaktadır. Sosyal bilgiler dersinde kültür öğretimi ile kültürlerarası etkileşimlere de olanak sağlandığından kültürün gelişmesine katkı sağlanmaktadır.

Araştırma kapsamındaki öğretmen adayları sosyal bilgiler dersinin amaçlarına hizmet eden gezi, sözlü tarih, sınıfa kaynak kişi davet etme gibi etkinliklerin kültür kazandırmaya uygun olduğunu belirtmişlerdir. Sosyal bilgiler dersinde bir müzeye düzenlenen gezi öğrencilere kültür ile ilgili pek çok bilgi, tutum ve izlenim kazandırabilir. Öğretmen adayları sosyal bilgiler ile kültür arasındaki ilişkiyi açıklarken 2004 Sosyal Bilgiler programına da değinmiş; programda öğrenme alanı, kazanım,

programın vizyonu, proje konuları ve değerler bakımından kültür ile ilgili öğelerin bulunduğunu belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarından Derya “*Sosyal bilgiler programının vizyonunun bir bölümünde Türk tarihini ve kültürünü kavramış, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan bireyler yetiştirmek üzerinde durulmuştur. Sosyal bilgiler böyle bir vizyon çerçevesinde işlevini yerine getirmek durumundadır. Programdaki öğrenme alanlarından biri de ‘Kültür ve Miras’ır. Bu öğrenme alanı içindeki ‘Geçmişimi Öğreniyorum’, ‘Adım Adım Türkiye’ üniteleri de kültür kazanımına uygundur.*” diyerek yeni programdaki kültürel öğelere dikkat çekmiştir.

Öğretmen adayları, Sosyal bilgiler ile kültür arasındaki ilişkiyi açıklarken sosyal bilgiler öğretmenin önemine de vurgu yaparak, sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel değerleri ele almak zorunda olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte, sosyal bilgilere rehberlik eden ‘vatandaşlık bilgisini aktarma olarak sosyal bilgiler’ yaklaşımının öğrencilere kültürel mirasın aktarılmasını gerektirmesi ve sosyal bilgilerin başlangıcının insanlığın varoluşu ile açıklanması nedenleri ile öğretmen adayları sosyal bilgiler dersinde kültür aktarımının yapıldığını açıklamışlardır.

Öğretmen adayları içerik seçme ve düzenleme ilkelerinden yararlanarak da sosyal bilgiler ile kültür arasındaki ilişkiyi açıklamışlardır. Buna göre, içerik evrensel olmalıdır; bir başka deyişle çeşitli kültürlerden söz edilerek kültürlerarası etkileşim sağlanmalıdır. Yine ‘içerik yakından uzağa düzenlemelidir’ ilkesine göre, bireyin içinde bulunduğu ortamdan dolayısıyla bireyin kendi yaşantısından öğretime başlanmalıdır. ‘İçerik kültürel yönden yeterli ve doyurucu olmalıdır’ ilkesinden söz eden öğretmen adayları da bu ilke nedeniyle sosyal bilgilerin içeriği oluşturulurken, dersin kültürel öğeleri kapsamı gerektiğini belirtmişlerdir.

Öğretmen Adaylarının Öğretmen Olduklarında Sosyal Bilgiler Dersinde Kültürden Yararlanma Durumları

Öğretmen adayları kültür portfolyolarında öğretmen olduklarında sosyal bilgiler dersinde kültürden yararlanıp yararlanmayacaklarını nedenleri ile açıklamışlardır. Elde edilen bulgular Tablo 3’te sunulmaktadır.

Tablo 3. Öğretmen Adaylarının Öğretmen Olduklarında Sosyal Bilgiler Dersinde Kültürden Yararlanma Durumları

Sosyal Bilgiler Dersinde Kültürden Yararlanma Durumu	f
Sosyal Bilgiler dersinde kültürden yararlanırım.	35
Çünkü:	
öğrencilerin kültür farklılıklarını öğrenmeleri gerekir.	25
öğrencilerin örnek vermelerini sağlar.	11
dikkat çeker.	10
hoşgörü ortamı sağlar.	9
kültür sosyal bilgiler dersinin konusudur.	7
öğrencilere geniş bir dünya görüşü kazandırır.	6
dersi zevkli hâle getirir.	6
kültürel mirası aktarmak gerekir.	4
öğrencilerin kültürleri kaynaştırmalarını sağlar.	4
kalıcı öğrenme sağlar.	4
konuları somutlaştırır.	4
konuları zenginleştirir.	4
iletişimi artırır.	4
sosyal bilgiler kültürlerarası etkileşimi gerektirir.	4
sosyal bilgilerin temel amaçlarından biridir.	3
eleştirel düşünme becerisi kazandırır.	1
empati becerisi kazandırır.	1
Sosyal bilgiler dersinde kültürden yararlanırım;	
ancak kültürden yararlanırken dikkatli olmak gerekir.	10
Farklı kültürlerle objektif yaklaşılmalıdır.	15
Öğretmen kendi görüş ve düşüncelerini dayatmaktan kaçınmalıdır.	8
Yeri ve zamanı geldiğinde kullanılmalıdır.	8
Kültür çatışması yaratmamak gerekir.	2
Dersin bütünlüğüne zarar verilmemelidir.	1

Tablo 3 incelendiğinde araştırma kapsamındaki öğretmen adaylarının tamamının sosyal bilgiler dersinde kültürden yararlanacaklarını belirttikleri görülmektedir. Öğretmen adaylarının kimileri ise sosyal bilgiler dersinde kültürden yararlanacaklarını, ancak kültürden yararlanırken dikkatli olunması gerektiğini vurgulamışlardır. Sosyal bilgiler dersinde kültürel öğelerden yararlanmaya ilişkin olarak Merve, “*Bölgeler konusu işlenirken Güney Doğu Anadolu Bölgesi işlendiğinde Şanlıurfa ile ilgili olarak öğrencilerime ‘Urfa’nın Etrafı Dumanlı Dağlar’ türküsünü dinletebilirim. Böylece öğrencilerin derse dikkatlerini çekebilirim. Yine yerli malı haftasında öğrencilere fıstık getiririm. Fıstığın Şanlıurfa’da da yetiştiğini anlatırım.*” biçiminde örnekler vermiştir.

Bununla birlikte, öğretmen adayları sosyal bilgiler dersinde kültürden yararlanma nedenlerini en çok öğrencilerin kültür farklılıklarını öğrenmesinin gerekmesi olarak açıklamışlardır. Örneğin Seher, “*‘Kültür ve Miras’ öğrenme alanı içerisinde yer alan üniteleri işlerken değerleri öğrencilere vermeye çalışırım. Nasıl bir yörenin şivesi farklıysa gelenek ve göreneklerinin de farklılık gösterebileceğinden bahsederim. Her yörenin düğün, derneklerinin, kıyafetlerinin, yemeklerinin ayrı*

ayrı değer taşıdığını açıklar, öğrencilerimden bunlara örnekler vermelerini isterim. Sonra da bütün bunların o toplumun hazinesi olduğunu vurgularım.” biçiminde konu ile ilgili görüşlerini açıklamıştır.

Yine, öğretmen adayları öğrencilerin öğrenmelerine katkı sağlaması bakımından örnekleri artırır, dikkat çeker, dersi zevkli kılar, kalıcı öğrenme sağlar, konuları somutlaştırır, zenginleştirir gibi nedenler sıralamışlardır. Buna ek olarak, sosyal bilgiler dersi konularının kültür ile ilişkilendirilmesi ile ilgili olarak öğretmen adayları farklı kültürlerden derste söz edilmesi ile birlikte sınıfta bir hoşgörü ortamı oluşarak öğrencilere hoşgörü değeri, eleştirel düşünme, empati ve iletişim becerilerinin kazandırılabileceğini belirtmişlerdir. Sosyal bilgiler dersinde kültürden yararlanma nedenlerini sosyal bilgiler dersinin konusunun, temel amaçlarının kültür ile ilişkili olması olarak açıklayan öğretmen adayları da bulunmaktadır.

Araştırma kapsamındaki öğretmen adayları sosyal bilgiler dersinde kültürel öğelerden yararlanacağını belirtmekle birlikte bu konuda dikkatli olunması gerektiğini vurgulamışlardır. Bunun nedenlerini ise, farklı kültürlerden yararlanmak gerekmesi, öğretmenin kendi görüş ve düşüncelerini dayatmaktan kaçınmak zorunda olması, kültürel öğelerin yeri ve zamanı geldiğinde kullanılmasının gerekmesi, kültür çatışması yaratmaktan ve dersin bütünlüğüne zarar vermektan kaçınılması olarak açıklamışlardır.

Sosyal bilgiler dersinde kültürel öğelerden yararlanırken dikkatli olmaya ilişkin öğretmen adaylarından Yusuf “*Sosyal bilgileri tomurcuk halinde olan güzel kokulu kırmızı bir çiçeğe benzetebiliriz. Çiçek insanlara sevmeyi, sevilmeyi, yaşama bağlanmayı, farklı kültürlerde olan insanlar arasındaki yakınlaşmayı sağlayabilir. Biz bu kırmızı, kokulu çiçek ile birbirinden farklı insanları birleştirmek yerine insanlar arasında kültürel ayrılığa ve kültürel yozlaşmaya yol açarsak o kırmızı çiçek kan gölüne dönebilir. Bizler öğretmen olarak hiçbir zaman bunların olmasına izin vermemeliyiz. Her türlü kültüre kucak açıp geniş bir çerçeveden bakmayı öğretmeliyiz.*” biçimindeki ifadelerle görüşlerini belirtmiştir.

Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Dersine Ait Kültürel Öğelerle İlişkili Olarak Hazırladıkları Ders Planlarının İncelenmesi

Öğretmen adayları kültür portfolyosu çalışması kapsamında sosyal bilgiler dersi ile kültürel öğelerin ilişkilendirildiği ders planları hazırlamışlardır. Bu ders planları hangi sınıfta, hangi kazanıma, öğrenme alanına, ünitelere yönelik olduğu, hangi etkinliklerin kullanıldığı yönünden incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Dersine Ait Kültürel Öğelerle İlişkili Olarak
Hazırlanan Ders Planlarında Yer Alan Öğeler

Ders Planlarında Yer Alan Öğeler	f
Sınıf	
4. Sınıf	5
5. Sınıf	38
6. Sınıf	4
7. Sınıf	22
Kazanımlar	
• Ülkemizin çeşitli yerlerindeki kültürel özelliklere örnekler verir.	14
• Şehir incelemesi yoluyla, Türk kültür, sanat ve estetik anlayışındaki değişim ve sürekliliğe ilişkin kanıtlar gösterir.	9
• Çevresindeki ve ülkemizin çeşitli yerlerindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve yapıtları tanır.	5
• Kültür öğelerinin geçmişten bugüne değişerek taşındığına ilişkin yakın çevresinden kanıtlar gösterir.	4
• Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.	4
• Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki önemini açıklar.	4
• Yaşadığı bölgede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.	4
• Görsel materyaller ve verilerden yararlanarak Türkiye’de nüfusun dağılışının neden ve sonuçlarını tartışır.	4
• Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri fark eder.	3
• Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.	2
• Osmanlı- Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder.	2
• Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetleri fark eder.	2
• Üretimde ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar.	2
• Türkiye Selçukluları döneminde Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin Anadolu’nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.	1
• 20. yüzyılın başında Osmanlı Devleti ve Avrupa ülkelerinin siyasî ve ekonomik yapısıyla I. Dünya Savaşı’nın sebep ve sonuçlarını ilişkilendirir.	1
• Sahip olduğu resmî kimlik belgelerindeki bilgileri analiz ederek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur.	1
• İnsanların belli bir amaç çerçevesinde oluşturdukları sosyal örgüt, resmî kurum ve grupları fark eder.	1
• Örnek incelemeler yoluyla tarih öncesindeki ilk yerleşmelerden günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.	1
• Anadolu ve Mezopotamya’da yaşamış ilk uygarlıkların yerleşme ve ekonomik faaliyetleri ile sosyal yapıları arasındaki etkileşimi fark eder.	1
• Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.	1
• Çevresindeki ve ülkemizin çeşitli yerlerindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve yapıtları tanır.	1
• Yaşadığı bölgedeki insanların yoğun olarak yaşadıkları yerlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirir.	1
• Destan, yazıt ve diğer belgelerden yararlanarak, Orta Asya ilk Türk devletlerinin siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.	1

Öğrenme Alanı

Kültür ve Miras	46
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	13
Küresel Bağlantılar	4
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	2
Güç, Yönetim ve Toplum	1
Birey ve Toplum	1
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	1

Ünite

Adım Adım Türkiye	27
Türk Tarihinde Yolculuk	11
Bölgemizi Tanıyalım	4
Yaşadığımız Yer	4
Geçmişimi Öğreniyorum	3
Ülkemizde Nüfus	3
Ülkelerarası Köprüler	2
Hepimizin Dünyası	2
Ürettiklerimiz	1
Ekonomi ve Sosyal Hayat	1
İpek Yolunda Türkler	1
Demokrasinin Serüveni	1
Hep Birlikte	1

Kullanılan Etkinlikler

Çalışma yaprağı	25
Soru-yanıt	24
Düz anlatım	15
Nesi var oyunu	12
İşbirliğine dayalı öğretim	12
Tartışma	8
Eşli okuma	8
Gazeteden yararlanma	8
Fark ve benzerlik nedir?	6
Sonuç cümlesi yazma	5
Drama	4
Ben kimim?	4
Afiş ve poster hazırlama	4
Çoklu zekâ	4
Gezi	4
Öğrendim kartı	3
Bilinen ve bilinmek istenen nedir?	3
Soruya yanıt yazma	3
Kavram kontrolü kartları	2
Konuşunuz, geçiniz	2
Vızıltı grubu	2
Tasnif etme	1
Yeni ve ilginç olayı paylaşmaya davet	1
Siz olsaydınız ne yapardınız? kartları	1
Örnek olay	1
Pantomim	1
Bilgi kartı	1
Bilmece	1

Tablo 4 incelendiğinde, öğretmen adaylarının en çok beşinci sınıfta olmak üzere tüm sınıf düzeylerinde yer alan kazanımlara ulaşmak için kültürel öğelerle ilişkili ders planları hazırladıkları görülmektedir. Öğretmen adaylarının kültürel öğelerden yararlanarak hazırladıkları ders planlarında ulaşmak istedikleri kazanımlar çeşitlilik göstermektedir. Ancak öğretmen adayları en çok kültürel öğelerle doğrudan ilgili olan “Ülkemizin çeşitli yerlerindeki kültürel özelliklere örnekler verir.” kazanımını gerçekleştirmek üzere ders planı hazırlamışlardır. Yine öğretmen adaylarının ders planlarında en çok ‘Kültür ve Miras’ öğrenme alanı ile ‘Adım Adım Türkiye’ ünitesine yer verdikleri görülmüştür.

Kültür portfolyosunun hazırlandığı ve araştırmanın gerçekleştirildiği ‘Özel Öğretim Yöntemleri I’ dersinde, sosyal bilgilerde öğretme-öğrenme süreçleri konusunda çeşitli yöntem-teknik ve etkinlikler işlenmiştir. Araştırma kapsamında öğretmen adaylarının hazırladıkları ders planlarında konular ile kültürün ilişkilendirilmesi amacıyla bu etkinliklerden yararlandıkları görülmektedir. Öğretmen adayları en çok çalışma yapraklarından yararlanarak sosyal bilgiler ile kültür konularını ilişkilendirmekle birlikte, öğretmen adaylarının soru-yanıt, düz anlatım yöntemi gibi geleneksel öğretim yöntemlerinden yararlandıkları bulgusu da elde edilmiştir. Öğretmen adaylarının planları incelendiğinde sosyal bilgiler dersinde kültür öğelerini kullanmaya yönelik çeşitli etkinlikler düzenlenebileceği belirlenmiştir.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Araştırmada öğretmen adaylarının kendi kültürlerini anlatırken en çok yararlandıkları kültür ögesi yemek olarak belirlenmiştir. Öğretmen adayları düğün, geçim kaynağı, halk oyunları, halk müziği ve ozanları, şive gibi çeşitli maddi ve manevi kültür öğelerinden (Anderson ve Taylor, 2006; Fitcher, 2004) kültürlerini açıklarken yararlanmışlardır. Kendall (2007)’a göre kültür yaşamda kalmanın ve insanlarla iletişim kurmanın temelidir. Kendimize nasıl bakacağımız, nasıl giyineceğimiz, ne yiyeceğimiz, inançlarımızın belirlenmesi, parayı nasıl harcayacağımız konusunda kültür belirleyici bir öneme sahiptir. Onu bir araya getiren öğeler belli bir toplumun üyelerince paylaşılır ve aktarılır. Kültür; yemek yeme, giyim, dil, evlenme, cenaze, spor gibi pek çok şeyi içine alan bir kavramdır. Bu araştırmada da Kendall’ın belirttiği gibi öğretmen adayları kendi kültürlerini açıklarken çeşitli öğelerden yararlanmışlardır. Ayrıca ilgili alanyazında açıklanan kültür öğeleri ile bu araştırmada öğretmen adaylarının belirttikleri kültür öğeleri paralellik göstermektedir.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının tamamı sosyal bilgiler ile kültür arasındaki ilişki ile ilgili olarak sosyal bilgilerin konularının kültür ile ilişkili olduğu yönünde açıklamalar yapmışlardır. Sönmez (2005) sosyal bilgileri toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bir bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlamakta, toplumsal gerçek denildiğinde toplumsal yaşamı düzenleyen her türlü etkinliğin akla gelebileceğini söylemektedir. Bu tanıma dayalı olarak, sosyal bilgilerin toplumsal yaşamı konu edindiği, toplumsal yaşamın da kültür ile ilişkili olduğu

söylenbilir. Sözer (2008)'de sosyal bilgilerin çocuğun içinde bulunduğu toplumsal yaşamla ilişkili olan bir ders olduğunu ve bu derste çocuğun içinde yaşadığı çevreyi geçmişi, bugünü ve geleceği ile yakından tanıma olanağı bulunduğunu belirtmiştir.

Öğretmen adayları sosyal bilgilerin etkili vatandaş yetiştirme, toplumsal kişilik oluşturma, bireylerin çevreye uyumunu sağlama gibi amaçlarının kültür aktarmaya hizmet ettiğini vurgulamışlardır. Kültür ile sosyal bilgiler arasında yakın bir ilişki olduğunu belirten öğretmen adayları bu ilişkiyi en çok sosyal bilgilerin bir insan bilimi olması ve sosyal bilgilerin disiplinler arası yaklaşımla ele alınması nedenleri ile açıklamışlardır.

Araştırmada öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersinde bireyin kendini, yakın çevresini, başka toplumlara sosyal bilgiler dersi ile öğrendiği bu nedenle sosyal bilgiler dersinde kültür öğretimi yapıldığı görüşünde oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır. Safran (2008)'da bireylerin kültürünü sosyal bilgiler dersi aracılığı ile geçmişle öğrendiğini, bugün yaşadığını ve yarına aktardığını belirterek sosyal bilgilerde kültür öğretimi yapıldığını vurgulamıştır.

Öğretmen adayları sosyal bilgilerde düzenlenen gezi, sözlü tarih, kaynak kişiden yararlanma gibi etkinliklerin kültür kazandırmaya uygun olduğunu belirtmişlerdir. İnsanların kendi tarihini anlatması olarak açıklanan sözlü tarihin, kişinin hatıralarını kayıt altına alması, birçok yaşantı ve deneyime ait ilk elden bilgi sağlaması gibi nedenlerden dolayı kültür aktarımına uygun bir teknik olduğu söylenebilir (Janesick, 2007). Öğretmen adayları yeni Sosyal Bilgiler Programında kültürü içeren öğeler olduğunu belirtmişlerdir. 2004 sosyal bilgiler programı incelendiğinde vizyon, kazanım, öğrenme alanı ve ünite içeriklerinde kültürün doğrudan ya da dolaylı olarak yer aldığı görülmektedir (MEB, 2005). Öğretmen adayları, kültür öğretiminde sosyal bilgiler öğretmenin önemine değinerek, sosyal bilgiler öğretimine rehberlik eden yaklaşımlardan birinin vatandaşlık bilgisini aktarma olarak sosyal bilgiler olduğundan söz etmişlerdir. Doğanay (2002)'ın belirttiği gibi, vatandaşlık bilgisini aktarma olarak sosyal bilgiler programlarının amacı, kültürün temel değer ve inanışlarını genç kuşaklara aktarmaktır.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının tamamı sosyal bilgiler dersinde kültürden yararlanacağını belirterek, bunu çeşitli nedenler ile açıklamışlardır. Öğrencilerin kültür farklılıklarını öğrenmelerinin gerekmesi, öğrencilerin örnek vermesini sağlaması, dikkat çekmesi, hoşgörü ortamı sağlaması bu nedenlerden kimileridir. Gülüm ve Ulusoy (2008)'da yaptıkları araştırmada sosyal bilgiler dersinde kültürel öğelerden olan türkülerin kullanılmasının öğrencilerin ilgisini çektiği sonucuna ulaşmıştır. Öğretmen adaylarından bazıları da sosyal bilgiler dersinde kültürden yararlanacağını ancak kültürden yararlanırken dikkatli olmak gerektiğini belirtmişlerdir. Farklı kültürlerle objektif yaklaşılmasının ve öğretmenin kendi görüş ve düşüncelerini dayatmaktan kaçınmasının gerekmesi, öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersinde kültürden yararlanırken dikkatli olması için belirttikleri nedenler arasındadır. Gay (2000)'de kültür öğretiminde duyarlılığın ilke olarak benimsenmesi gerektiğini belirterek duyarlı bir kültür öğretimi için çeşitli kültürel bilgi, deneyim ve örnekler sunulması gerektiğini vurgulamıştır (Maxim, 2006).

Öğretmen adayları sosyal bilgiler dersine ait kültürel öğelerle ilişkili olan ders planlarını daha çok beşinci sınıf düzeyinde hazırlamışlardır. Öğretmen adayları öğrenme alanı olarak daha çok ‘Kültür ve Miras’ı, ünite olarak da ‘Adım Adım Türkiye’ ünitesini ele almışlardır. Ders planlarında ulaşılmaması istenen kazanım daha çok “Ülkemizin çeşitli yerlerindeki kültürel özelliklere örnekler verir.” üzerinde yoğunlaşmıştır. Öğretmen adaylarının hazırladıkları ders planlarına bakıldığında, her sınıf düzeyinde çeşitli kazanımlara ulaşmak için kültürel öğelerden yararlanılabileceği ve bu kazanımlara ulaşmak için çeşitli etkinlikler düzenlenebileceği sonucuna ulaşılabılır. Ayrıca sosyal bilgiler programında ‘Kültür ve Miras’ öğrenme alanı sosyal bilgiler dersinde kültür ile ilgili etkinlikler düzenlenmesini zorunlu duruma getirmektedir.

Araştırma sonucunda, araştırmaya katılan öğretmen adaylarının kendi kültürlerini açıklarken çeşitli kültür öğelerinden söz ettiği, sosyal bilgiler dersi ile kültür arasında yakın bir ilişki olduğu görüşünde oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır. Yine öğretmen adaylarının öğretmen olduklarında sosyal bilgiler derslerini kültürel öğelerle ilişkilendirecekleri ancak bunu yaparken de dikkatli olunması gerektiği görüşünde oldukları bulgusu elde edilmiştir. Sosyal bilgiler dersi ile kültürü ilişkilendirmeye yönelik her sınıf düzeyindeki öğrenme alanları ve ünitelerde, çeşitli etkinlikler düzenlenebileceği de yine bu araştırma ile ulaşılan bir sonuçtur.

Bu araştırmada elde edilen bulgulara dayalı olarak sunulan öneriler aşağıda yer almaktadır.

Sosyal bilgiler öğretiminin amaçlarına ve programın kazanımlarına ulaşmak için sosyal bilgiler dersinde kültürel öğelerden yararlanılmalıdır. Kültürel öğelerden yararlanırken farklı kültürlerle ilişkin örnekler verilerek öğrencilerin farklı kültürleri tanımaları sağlanmalı; sınıfta sevgi, saygı, hoşgörü ortamı oluşturularak öğrencilerin değerleri kazanmalarına da yardımcı olunmalıdır. Sosyal bilgiler dersinde her sınıf düzeyinde kültür ile ilgili kazanımlara ulaşmak ve derste kültürel öğelerden yararlanmak üzere yapılandırmacı kurama dayalı çeşitli etkinlikler düzenlenmelidir. Sosyal bilgiler ile kültürün ilişkilendirildiği çeşitli araştırmaların yapılması da sosyal bilgiler öğretimine katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Andersen, M. L ve Taylor, H. F. (2006). *Sociology: Understanding a diverse society* (4th ed). Australia: Thomson/Wadsworth.
- Aydın, M. (1987). Kültür ve eğitim. *Eğitim sosyolojisi seçme yazılar* içinde (19-48). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Barker, C. (2008). *Cultural studies: Theory and practice* (3rd ed.). London: Sage.
- Bozkurt, V. (2006). *Değişen dünyada sosyoloji: Temeller, kavramlar, kurumlar* (İkinci baskı). Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Demir, N. (2004). *Birey, toplum, bilim: Sosyoloji temel kavramlar*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Doğanay, A. (2002). Sosyal bilgiler öğretimi. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (15-46). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Fichter, J. (2004). *Sosyoloji nedir?* (7.Baskı). Çev. N. Çelebi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gülüm, K. ve Ulusoy, K. (2008). Sosyal bilgiler dersinde göç konusunun işlenişinde halk türkülerinin kullanılması (örnek bir çalışma). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 7, 26 (112-127).
- Güvenç, B. (2002). *İnsan ve kültür* (9. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Inglis, F. (2004). *Culture*. Cambridge: Polity.
- Janesick, J. V. (2007). *Oral history as a social justice project: Issues for the qualitative researcher*. (The qualitative report, 12,1, 111-121). Nova Southeastern University, 3301 College Avenue, Fort Lauderdale, March 2007. (ERIC Document Reproduction Service No. EJ800166).
- Kendall, D. (2007). *Sociology in our times* (6th ed). Australia: Thomson/Wadsworth.
- Michaelis, J. U. ve Garcia, J. (1996). *Social studies for children a guide to basic instruction* (Eleventh edition). Boston: Allyn And Bacon.
- Maxim, G. W. (2006). *Dynamic social studies for constructivist classrooms: Inspiring tomorrow's social scientists* (8th ed.). Upper Saddle River, N.J.: Prentice Hall.
- MEB (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (4. ve 5. sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis* (Second edition). Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- NCSS (Tarihsiz). Expectations of excellence: Curriculum standards for social studies-executive summary. 16.01.2009 tarihinde <http://www.Socialstudies.org/standards/strands> internet adresinden ulaşılmıştır.
- Özkalp, E. (2005). *Sosyolojiye giriş* (Genişletilmiş 13. Basım). Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Öztürk, C. (2006). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk, (Ed.), *Hayat Bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (21-50). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A.Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* içinde (1-19). Ankara: Pegem Akademi.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve sosyal bilgiler öğretimi öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözer, E. (2008). Sosyal Bilgiler dersinin tanımı, kapsamı ve ilköğretim programındaki yeri. Ş. Yaşar, (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (41-55). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Tezcan, M. (1996). *Eğitim sosyolojisi* (10. Baskı). Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (Genişletilmiş 5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.